

Николаев В.Ф. Успехи культуры новых южных дубителей // Достижения и перспективы в области прикладной ботаники, генетики и селекции. - Л: Всесоюзный институт прикладной ботаники и новых культур при СНК СССР, 1929.

Николаев В.Ф. Акации // Сельскохозяйственная энциклопедия. - М., - Т. 1. - 1949. - С. 114-115. Инжир. // Там же. - Т. 2. - 1951. - С. 216-217. Сахарный тростник. // Там же. - Т.4. - С. 383-384.

Николаев В.Ф. Далёкое прошлое. Странички автобиографии // Науковий архів Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського. - Спр. 11-1565. - 118 арк.

Николаев В.Ф. Из истории Полтавского краеведческого музея: Воспоминания. / Под ред. А.Б.Супруненко. — Полтава: Полтавский краеведческий музей, 1991. — 45 с.

Николаев В. Полтавское общество любителей природы // Документи з історії Центрального Пролетарського музею Полтавщині. - Полтава: Облстатуправління, 1992. - С. 30-31.

Джерела інформації та публікації про В.Ф. Николаєва:

1.Центральний державний архів вищих органів влади України (ЦДАВО):
Ф.166. - Оп. 1. - Спр. 1101. — Арк. 44-50.

2.ЦДАВО: Ф. 166. - Оп. 2. - Спр. 5362. — Арк. 1-2

3.ЦДАВО: Ф. 166. - Оп. 2. - Спр. 1123. — Арк. 32-33.

4.Левина Е.С. Трагедия Н.И. Вавилова. <http://www.ihst.ru/projects/sohist/books/os/223-239.pdf>

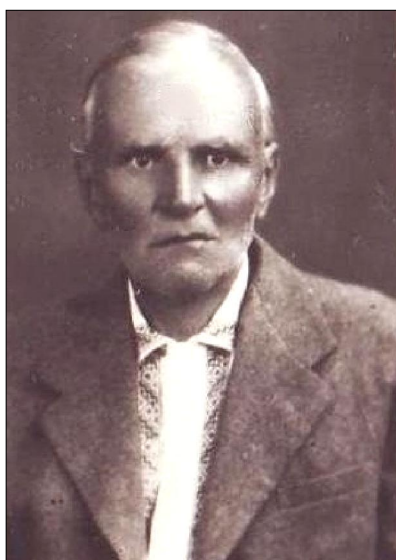
5.Борейко В.Е. Николаев Валентин Федорович // Словарь деятелей охраны природы. - 2-е изд. доп. - Киев : Киевский эколого-культурный центр, 2001. <http://www.ecoethics.ru/old/b42/>

6.Халимон

[7. Гармаш Т. П. Ніколаєв Валентин Федорович \(1889 - 1973\) // Портрети діячів природоохоронної справи: Полтавщина \(XIX - поч. XX ст.\). - Полтава, 2009. —С. 143-148.](http://libgonchar.org/CGI/opac/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=KR&P21DBN=KR&S21STN=1&S21REF=&S21FMT=fullweb&C21COM=S&S21CNR=2020&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=M=&S21STR=Рослинник в широкому розумінні (до 120-річчя від дня народження ботаніка В. Ф.Ніколаєва): [канд. біол. наук., третій зав. природничо-історичним музеєм Полтавщини] // Край. - 2009. -№66 (жовтень). - С. 18-19.</p></div><div data-bbox=)

8. Створення та діяльність природничо-історичного музею Полтавського губернського земства (1891-1917 рр.): [зокрема, про перших його завідувачів] // Гармаш Т. Нариси з історії природоохоронної справи на Полтавщині (XIX - перша третина XX ст.). - Полтава, 2011. — С. 145-165.

9. Кигим Світлана. Історія Полтавського краєзнавчого музею (завідувачі музеєм – брати Ніколаєви) // Матеріали IV Полтавської наукової конференції з історичного краєзнавства. - Полтава, 1998. - С. 54-57.

ГАВРИЛЕНКО Микола Іванович

Народився 18.05.1889 р. у місті Полтава в родині столяра-червонодеревщика. Середню освіту здобув у Полтавському Олександрівському реальному училищі (закінчив його в 1911 р.). Під час навчання виявив великий інтерес до спостереження за життям природи, особливо цікавився птахами. Його учнівський твір, написаний у шостому класі, «Що нас оточує», було визнано оригінальним, вартим публікації. Великий вплив на майбутнього природознавця мали знайомства з непересічними полтавцями. Серед них: Іван Михайлович Різенко (1851-1931) – український хоровий диригент, музичний педагог, викладач співу Петровського Полтавського кадетського корпусу та інших навчальних закладів Полтави, мав багату бібліотеку з природознавчої літератури, якою користувався М.І. Гавриленко; Василь Олексійович Шевелєв (1847-?) – кандидат природни-

чих наук, відставний дійсний статський радник, викладач природничої історії Петровського Полтавського кадетського корпусу та семикласного комерційного училища О.О. Байера, засновник і викладач природничих наук чоловічого училища 1-го розряду в Полтаві, член-співробітник Харківського товариства дослідників природи, автор книги «Спостереження над перельотами птахів у Чернігівській губернії», який першим навчив Миколу Івановича техніці таксидермії; Володимир Олександрович Гроздов (?-?) – випускник Московського університету, викладач природничої історії Полтавського Олександрівського реального училища (до 1912 р.), який сприяв знайомству М.І. Гавриленка з відомим зоологом, професором Московського університету Михайлом Олександровичем Мензбіром. Листування М.І. Гавриленка з М.О. Мензбіром остаточно вплинуло на обрання Миколою Івановичем спеціальності орнітолога. Відомі три листи (автографи) М.О. Мензбіра до М.І. Гавриленка, датовані 12.09.1909 р., 18.03.1925 р., 11.05.1929 р., які зберігаються у Полтавському краєзнавчому музеї. Учнем училища М.І. Гавриленко часто відвідував Природничо-історичний музей Полтавського губернського земства (нині Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського), де познайомився з його фундаторами видатними природознавцями Василем Васильовичем Докучаєвим і Володимиром Івановичем Вернадським. Великий геній світового виміру виділяв М.І.Гавриленка із полтавського загалу, відносив його до «науково-працюючих натуралістів» (щоденник В.І. Вернадського, запис від 12 квітня 1918 р.). З В.І. Вернадським М.І. Гавриленко тривалий час листувався. Музейна епістолярія М.І. Гавриленка включає три листи В.І. Вернадського до М.І. Гавриленка, датовані 4.09.1921 р., 27.02.1934 р., 8.05.1941 р. В особовому архіві В.І.Вернадського, що зберігається в Архіві Російської академії наук (Москва), знайдено три листи М. І. Гавриленка до В.І. Вернадського, датовані 17.10.1933 р., 19.04.1941 р., 4.05.1941 р. М.І.Гавриленка знали і цінували видатні вчені: Лев Семенович Берг – зоолог і географ, академік АН СРСР, з яким листувався полтавський дослідник (лист-автограф Л.С. Берга до М.І. Гавриленка від 23.08.1923 р.); Віталій Михайлович Зубаровський – український хімік і орнітолог, з яким М.І. Гавриленко листувався з 1954 по 1967 рік. У фондах і науковому архіві музею зберігається 23 листи Миколи Івановича до В.М. Зубаровського і 55 відповідей від нього полтавському зоологу. Вчені обмінювались науковою інформацією, природничим матеріалом, новими виданнями. Учнем реального училища М.І. Гавриленко виконував завдання першого завідувача Природничо-історичного музею Полтавського губернського земства кандидата природничих наук Михайла Олександровича Олеховського. Розбирав і систематизував у запасниках музею орнітологічні збірки музею. За словами Миколи Івановича, «це було перше і досить серйозне знайомство з фауністичною орнітологією».

Вищу освіту здобув на природничому відділенні фізико-математичного факультету Імператорського Харківського університету, де спеціалізувався з орнітології під керівництвом професора П.П. Сушкіна. Під час літніх канікул 1913 року, працюючи практикантом у Полтавському музеї, збирав та вивчав природничі колекції. Після закінчення в 1916 р. університету отримав спеціалізацію зоогеографа-орнітолога. З листопада 1916 р. почав працювати у Полтавському музеї (в 1916-1922 рр. на посаді препаратора й помічника завідувача відділу

природи музею, з 1923 р. до кінця 1935 р. – завідувачем відділу природи). Взагалі ж із музеєм тісно пов'язане усе життя вченого, адже музейній діяльності він віддав 25 років свого життя. За словами письменника П.П. Ротача, приятеля М.І.Гавриленка, «Полтавський музей був для Миколи Івановича часткою душі, без якої вона не мала б духовної завершеності». Колеги по музею дали Миколі Івановичу прізвисько «Деркач», за те, що він добре імітував спів цього птаха. Взагалі він настільки досконало вивчив життя птахів, що легко міг наслідувати їх поведінку та спів.

На початку трудової діяльності суміщає роботу в музеї з викладанням у різних навчальних закладах міста Полтави. У 1916-1918 рр. був учителем природничих дисциплін приватної жіночої гімназії М.П.Павелко (пізніше - гімназія Полтавського губернського земства; її колишня будівля – на майдані Незалежності, 3). Микола Іванович читав лекції і в Українському народному університеті, який працював при музеї з літа 1917 р. як історико-природничий лекторій. На початку 1920 р. був зарахований до Вищої робітничої школи (пізніше Полтавський сільськогосподарський інститут, тепер Полтавська державна аграрна академія), де працював як лаборант і як викладач (лектор) зоології. Укінці 1920 року його ім'я також згадується як лектора з біології Полтавської професійної педагогічної школи імені Драгоманова.

У тому ж 1920 році розпочинає працювати в педагогічному інституті (як лаборант з біології та викладач порівняльної анатомії тварин). Після перетворення педінституту на Інститут народної освіти (ІНО) з 1921 до 1924 року працював там лектором з геології і мінералогії, зоології хребетних, географії тварин, завідував зоологічним кабінетом, вів курс «Екскурсійний метод» тощо. У другій половині 1920-х років працював в ІНО час від часу (звільнявся в жовтні 1928 року за власним бажанням, неначебно у зв'язку з переїздом, а фактично - в зв'язку з репресіями проти працівників краєзнавчого музею).

У 1933 році в навчальному закладі, що знову став називатися педагогічним інститутом, був створений і проіснував рік природничо-географічний факультет. За ініціативи завідувача кафедри біології професора М.М.Самбікіна, з 1.10.1933р. Гавриленка М.І. призначено на посаду нештатного доцента цієї кафедри (Наказ №76 від 5.11.1933). Зокрема, Микола Іванович викладав курс «Геологія з мінералогією». Працював як доцент-сумісник до вересня 1935 р.

Особливе місце у діяльності М.І. Гавриленка, як музейного працівника, займали питання охорони природи, створення перших заповідних територій на Полтавщині, популяризація знань про природу серед широких верств населення. У березні 1918 р. він вступив до Полтавського Товариства любителів природи, організованого у стінах музею з ініціативи В.І.Вернадського. Прізвисько Миколи Івановича і його домашня адреса (вулиця Овражна 35, власний будинок) значаться у списках членів товариства під № 16. Згідно із статутом Центрального Пролетарського музею Полтавщини, прийнятим у 1923 р., завданням природничого відділу, який очолював М.І. Гавриленко, було: «Вивчення природи, збереження найкращих пам'яток Полтавщини природного походження». Зусиллями М.І. Гавриленка музей вжив заходів з метою врятування Струківського степу в Костянтиноградському повіті Полтавської губернії (зараз територія Краснокутського району Харківської області), який почали розорювати. У

1923 році стараннями М.І. Гавриленка був урятований від вирубування і оголошений заповідником місцевого значення Парасоцький ліс поблизу Диканьки. Унікальна ділянка кленово-липової діброви з домішкою граба площею 145 га(нині комплексна пам'ятка природи загальнодержавного значення, що входить до складу Диканського регіонального ландшафтного парку). У 1924 р. заповідний Парасоцький ліс був закріплений за музеєм. У 1929 р. Полтавському державному музею імені В.Г. Короленка (назва музею на той час) Всеукраїнською академією наук (ВУАН) передано Академічний степ на Карлівщині площею понад 200 га. Науковці відділу природи на чолі з М.І. Гавриленком проводили спостереження, контролювали їх охорону. Багато зусиль вчений доклав до створення нових заповідних територій, зокрема бір «Гетьманщина» на Котелевщині (оголошено заповідними напередодні Другої світової війни 100 га соснового лісу, з 2003 р. Великий і Малий Лиман – ландшафтний заказник місцевого значення), Малоперещепинського болота на Новосанжарщині (з 1937 р. заповідник обласного значення, нині ботанічний заказник загальнодержавного значення), Устимівського парку на Глобинщині (у 1929 р. парк оголошений заповідником республіканського значення, нині – дендропарк загальнодержавного значення). У квітні 1928 р. у приміщенні музею організував першу в Полтаві виставку, присвячену проблемам охорони природи. До відкриття виставки було видано брошуру М.І. Гавриленка «Охороняймо природу», в якій він проаналізував зміни, що відбулися в природі під впливом людини за останні сторіччя і накреслив програму подальших дій по її охороні.

Як учений-природоохоронець, краєзнавець, М.І. Гавриленко був членом багатьох товариств і комітетів: Українського Наукового Товариства при ВУАН з дослідження і охорони пам'яток старовини та мистецтва на Полтавщині (1918), з 1921 р. уповноваженим у справі охорони пам'яток природи на Полтавщині, членом Ради мисливців Полтавської округи (1926), членом Московського (1926) і Харківського (1927) товариств дослідників природи, Почесним членом Спілки мисливців Полтавщини (1926), дійсним членом Всесоюзного товариства орнітологів(1941), членом-кореспондентом Всеукраїнського археологічного комітету, кореспондентом Українського комітету охорони пам'яток природи, упродовж багатьох років (з 1946) був уповноваженим у справі охорони пам'яток архітектури Полтавської області, з червня 1955 р. – членом комісії з охорони Природи при відділенні загальної біології АН УРСР.

Починаючи з 1924 р. М.І. Гавриленко піддається переслідуванням з боку влади. Його плідна наукова діяльність була перервана незаконним арештом, здійсненим 31 грудня 1935 р. з мотивацією: за участь у діяльності так званої «контрреволюційної групи астрономічний гурток». Особливою нарадою при НКВС СРСР 1 лютого 1937 р. за ст. ст. 54-8, 52-12 КК УРСР М.І. Гавриленко був засуджений до 5 років позбавлення волі. Спочатку був направлений до Суздаля, а пізніше, до кінця 1940 р. перебував у таборах для політв'язнів в Омській і Тюменській областях. Реабілітований Полтавським обласним судом згідно з Указом Президії Верховної Ради СРСР від 16 січня 1989 р.(посмертно).

Після повернення на початку 1941 р. із заслання працював у музеї столяром, згодом до вересня 1941 р. – науковим співробітником відділу природи. Під час фашистської окупації обіймав посаду заступника директора з наукової роботи та завідувача відділу природи обласного історико-етнографічного музею (назва

музею, відкритого лише для німецьких окупантів). За словами М.І. Гавриленка, у музеї залишилися лише окремі працівники, пов'язані з ним «плотію і кровію». У вересні 1943 р., коли відступаючи, фашисти підпалили музей, М. І. Гавриленко разом з іншими працівниками установи рятував його експонати та бібліотеку. Тоді було вилучено з вогню понад 6 тис. книг, майже повну збірку журналу «Киевская старина», малюнки художників Г.Г. Мясоедова і О.І. Роциної, велику кількість фарфору.

У повоєнні роки працював у музеї на різних посадах – тимчасово виконуючий обов'язки директора, заступника директора з наукової роботи, завідувача відділу природи. За короткий час багато зробив для відновлення діяльності музею, продовжував роботу по збереженню заповідних територій. У серпні 1944 року М.І. Гавриленко брав участь у нараді музейних працівників республіки у Києві, на якій виступив з доповіддю «Про стан охорони заповідників України» і підняв питання про заповідання природних об'єктів області, що вціліли в роки Другої світової війни. В цьому ж році були поновлені постанови про закріплення за музеєм Парасоцького лісу та Лип'янського цілинного степу.

1 грудня 1946 р. М.І. Гавриленко був звільнений з роботи у музеї, згідно з поданою заявою за власним бажанням.

З 1.09.1946 р. – знову в педагогічному інституті. Вів курс геології для студентів стаціонарної й заочної форм навчання як асистент, хоч був кандидатом біологічних наук (спочатку на 0,5 ставки як сумісник, а з 7.12.1946 р. – на повну ставку в штаті). З 1947/1948 н.р. Микола Іванович – старший викладач (вів заняття на стаціонарному й заочному відділі педагогічного інституту імені В.Г.Короленка та в учительському інституті). На посаді старшого викладача кафедри зоології він працював до виходу на пенсію в 1960 році (викладав курси зоології хребетних з основами зоогеографії, геології з основами палеонтології, проводив навчальну та польову практику для студентів денної й заочної форм навчання). За цей час він став улюбленим викладачем багатьох поколінь випускників природничого факультету, багато з них вважають себе його учнями.

Помер М.І. Гавриленко 14 січня 1971 р., похований на Новоміському кладовищі. Поряд із могилою М.І. Гавриленка упокоїлися його дружина Ганна Федорівна (22.10.1901-3.05.1971) та їх син Олег (29.04.1933-14.05.1976).

М.І. Гавриленко – автор понад 50 наукових праць (з орнітології, теріології, герпетології, зоогеографії, охорони природи, краєзнавства, культурології) та унікальної колекції тушок птахів Лівобережної України, яку зібрав і власноруч виготовив упродовж шістдесяти років польових робіт (1900-1959). Це 5325 екземплярів, які зберігаються у Музеї природи Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, та 29 тушок і 3 чучела, які увійшли до зібрання Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського. Тільки зараз посправжньому відкривається діяльність М.І. Гавриленка як талановитого краєзнавця, якого відносять до 18 найбільш відомих та самовідданих дослідників із цього профілю всієї України, наукові студії якого вписали не одну сторінку в славу і багату історію українського народу.

Ім'я М.І. Гавриленка завжди було огорнуте шанобливим та гречним відношенням. Ще у 1928 р. його колега, відомий український ботанік С.О.Іллічевський присвоїв його ім'я одному з різновидів верби (*Salix purpurea* L. var. *gavrilenkoana* Illitshevskii). Життю та творчій діяльності М.І. Гавриленка

були присвячені дві монографії, які побачили світ у Полтаві (2004, 2009). Уро-чисто та велелюдно відсвяткували у Полтаві 110-у та 115-у річниці від дня на-родження вченого та педагога. Першу – проведенням круглого столу в Полтав-ському краєзнавчому музеї (1999), а другу – в Полтавському національному пе-дагогічному університеті.

Тут було проведено Всеукраїнську студентську науково-практичну конференцію «Проблеми відтворення та охорони біорізноманіття України»(2004). В рамках неї на природничому факультеті було відкрито палеозоологічний музей та меморіальну дошку на честь М.І. Гавриленка.

Вічним пам'ятником вченому-природодосліднику,

музейнику є його Фонд, створений у Полтавському краєзнавчому музеї імені Василя Кричевського. Ця спеціальна колекція, яка стосується персоналії вчено-го, на сьогодні нараховує понад 150 одиниць. Включає комплекс пам'яток про життя та діяльність М.І. Гавриленка, які зберігаються у фондосховищі, науко-вому архіві, науковій бібліотеці та архіві канцелярії музею. Велике наукове значення має колекція тушок птахів, більша частина якої (27 од.) була придбана музеєм у 1976 р. у В.І. Задворної (тодішня володарка колекції, цивільна дру-жина сина Олега). Доповненням до цього зібрання стало дві тушки птахів, ро-боти М.І. Гавриленка, подаровані музею у 1992 р. кафедрою зоології Полтавсь-кого державного педагогічного інституту імені В.Г. Короленка. Природнича колекція включає три чучела, виготовлені М.І.Гавриленком, і подаровані музею у 1999 р. ученицею вченого, учителем біології середньої школи № 28 м.Полтави Н.І. Козуб і В.І. Литвиненко (Задворнова). Великий інтерес стано-вить епістолярна спадщина М.І.Гавриленка: три листи В.І. Вернадського до М.І. Гавриленка, передані музею у 1977 р. полтавським журналістом В.І. Бабен-ком; три листи М.О. Мензбіра і лист Л.С. Берга до М.І. Гавриленка, подарова-ні музею у 1989 р. дружиною В.І.Бабенка Г.З. Кондрашовою; листування М.І. Гавриленка з В.М. Зубаровським передане музею у 1991 р. ученицею М.І. Гав-риленка українським орнітологом, кандидатом біологічних наук В.А. Мельни-чук. Фонд М.І. Гавриленка включає друковану наукову спадщину вченого, а та-кож наукові праці зоологів з дарчими написами авторів, адресованими полтав-ському досліднику. Більшість з них у 1999 і 2009 роках передані музею канди-датом біологічних наук Б.О. Головим. Унікальні документи, що зберігаються у науковому архіві музею, – спогади М.І. Гавриленка про зустріч з В.В. Докучає-вим і В.І. Вернадським; чернетки, довідки про заповідники Полтавщини, про діяльність відділу природи; спогади про М.І.Гавриленка його учнів і сучасни-ків. Фототека музею включає фотовідбитки, негативи, серед яких значний інте-

рес становить фотопортрет М.І. Гавриленка з дарчим написом В.А. Мельничук, а також світлини із сімейного альбому вченого. Архів канцелярії музею містить унікальний документ – життєпис під назвою латиною *Curriculum vitae*, написаний рукою М.І. Гавриленка у червні 1944 р.

Найважливіші праці М.І. Гавриленка:

1. Аверин В.Г., Гавриленко Н.И., Николаев Н.Ф. О некоторых редких птицах Полтавской губернии // Ежегодн. Естеств.-Истор. Музея Полтав. губернского земства. 1912 год. – Полтава: Типо-Литография И.Л. Фришберга, 1913. – № 1. – С. 21-26.
2. Гавриленко Н.И. Предварительные сведения о птицах Полтавской губ. // Ежегодник музея Полтав. губерн. земства. 1914-1915 гг. – Полтава: Тип. Подземского, 1917. – № 3-4. – С. 55-95.
3. Гавриленко М. Короткий географічний нарис // Полтавщина: Зб. / Під ред. Криворотченка М., упорядники: Філянський М., Риженко Я. – Т. II. – Полтава, 1927. – С. 3-15.
4. Гавриленко М. Тварини хребтові // Полтавщина.Зб. / Під ред. Криворотченка М., упорядники: Філянський М., Риженко Я. – Т. II. – Полтава, 1927. – С. 135-148.
5. Гавриленко Н.И. Опыт систематического каталога зверей Полтавщины. – Полтава: Изд-во Полтавского Союза охотников, 1928. – 17 с.
6. Гавриленко М. Охороняймо природу: До виставки охорони природи, улаштованої Полт. Держ.Музеєм 1-20 квітня 1928 року. – Полтава. 1928. – 16с.
7. Гавриленко М. Збірки природничі // Зб. присвячена 35-річчю Музею / Під ред. Бендеровського В., Риженка Я., Гавриленка М. – Т.1. – Полтава. – 1928. – С. 17-28.
8. Гавриленко Н.И. Жуланы и большие серые сорокопуды Полтавщины // Зб. присвячена 35-річчю Музею / Під ред. Бендеровського В., Риженка Я., Гавриленка М. – Т.1. – Полтава. – 1928. – С. 257-276.
9. Гавриленко Н.И. Птицы Полтавщины. – Полтава: Изд-во Полтав. союза охотников, 1929. -133 с.
10. Гавриленко М. Цілинний степ [початок] // Голос Полтавщини. – 1942. – 29 липня. – С. 3.
11. Гавриленко М. Цілинний степ [закінчення] // Голос Полтавщини. – 1942. – 30 липня. – С. 3.
12. Гавриленко М. Парасоцький заповідник [початок] // Голос Полтавщини. – 1942. – 6 серпня. – С. 3. [Закінчення:// Голос Полтавщини. – 1942. – 7 серпня. – С.3].
14. Гавриленко М. До герпетофауни Полтавщини // Наук. зап. Полтав.держ. пед.ін-ту ім. В.Г. Короленка. – Т. VII. – К.: Рад. школа, 1954. – С. 47-52.
15. Гавриленко М.І. Індійська очеретянка – *Agricola agricola septimasubsp.novata* ставкова очеретянка – *Acroscephalus scirpaceus scirpaceus* Herm. на Полтавщині // Наук. зап. Полтав.держ. пед.ін-ту ім. В.Г. Короленка. – Т. VII. – К.: Рад. школа, 1954. – С. 53-62.
16. Гавриленко М.І. Два маловідомих звірі для Полтавщини // Наук. зап. Полтав.держ. пед.ін-ту ім. В.Г. Короленка. – Т. VII. – К.: Рад. школа, 1954. – С. 63-69.
17. Гавриленко М.І. До колишнього та сучасного розповсюдження тетервака *Lyrurus tetrix tetrix*(L.) на Полтавщині // Наук. зап. Полтав.держ. пед.ін-ту ім. В.Г. Короленка. – Т. VII. – К.: Рад. школа, 1954. – С. 71-75.
18. Гавриленко Н.И. Позвоночные животные и урбанизация их в условиях города Полтавы – Х.: Изд-во ХГУ, 1970. – 139 с.
19. Микола Іванович Гавриленко (1889-1971) [Листування з В.І. Вернадським] // Володимир Іванович Вернадський. Листування з українськими вченими. Кн. 1: Листування: А – Г; уклад.: С.О. Онищенко, Л.А. Дубровіна, С.М. Кіржаєв [та ін.]. – К., 2011. – С. 713-717 (Вибрані наук. пр. акад. В.І. Вернадського, Т. 2. – Кн. 1).

Джерела інформації та публікації про М.І. Гавриленка:

1. Центральний державний архів вищих органів влади. – Фонд 166. – Опис 12. – Спр.1359.
2. Гавриленко М.І. (1889-1971). Матеріали до біографії відомого вченого-орнітолога, краєзнавця і педагога. Зібрав і впорядкував Петро Ротач. – Полтава: Верстка, 2004. – 86 с.
3. В.І. Вернадський і Полтавщина: факти, документи, бібліографія. Уклад. Самородов В.М., Кигим С.Л. / Наук. ред. К.М. Ситник. – Полтава: «Полтавський літератор», 2008. – 260 с.
4. Природознавець Микола Гавриленко: епоха та пам'ять. Укладачі: Самородов В.М., Кигим С.Л. / Наук. ред. М.В. Гриньова. – Полтава, 2009. – 203 с.
5. Кигим С.Л. Фонд М.І. Гавриленка в Полтавському краєзнавчому музеї // Проблеми відтворення та охорони біорізноманіття України (до 115-річниці М.І. Гавриленка) / Матеріали Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції. – Полтава: АСМІ, 2004. – С.19-31.

6. Вільмовська О.О. 40 років від дня смерті Миколи Івановича Гавриленка (1889-1971) // Край. – 2011. – № 82 (88). – Лютий. – С. 21-22.

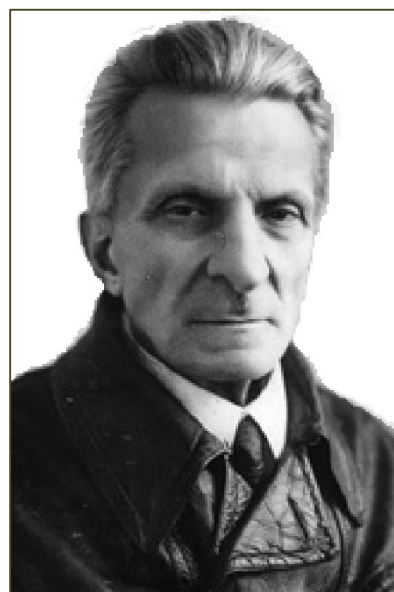
7. Гармаш Т.П. Портрети діячів природоохоронної справи: Полтавщина (XIX - поч. XX ст.): монографія – Полтава: ТОВ «АСМІ», 2009. – 196 с.

САМБІКІН Михайло Митрофанович

*професор географії Полтавського ІНО й педінституту,
основоположник української агрометеорології,
доктор географічних наук*

Одним із засновників української національної агрометеорологічної науки є відомий полтавський науковець Михайло Митрофанович Самбікін (1878 – 1968). Відоме ім'я професора М.Самбікіна також як організатора систематичних метеорологічних досліджень та організатора вищої географічної й сільськогосподарської освіти на Полтавщині. Постать професора Михайла Самбікіна на довгі роки була викреслена з пантеону української географічної науки, незважаючи на значні результати його наукової діяльності.

Михайло Митрофанович Самбікін народився 9 травня 1878 р. у с. Бикові Хутори Комишинського повіту Саратовської губернії (нині Биківський район Волгоградської області Російської Федерації) в родині інженера-електрика. Слідуючи родинним традиціям, після закінчення Воронежського реального училища готувався вступати до Санкт-Петербурзького електромеханічного інституту. Але, врешті решт, Михайло Самбікін вступив до Київського політехнічного інституту, який закінчив у 1904 р.[1]. Закінчив також Вищі курси при вченому комітеті

Міністерства землеробства при Санкт-Петербурзькому університеті.

Будучи студентом, М.Самбікін у 1902 р. організував при Полтавському Губернському статистичному бюро Дощомірну станцію. Після закінчення навчання М. Самбікін працював старшим науковим співробітником на кафедрі метеорології Київського політехнічного інституту, а згодом переїздить до Полтави, де починає працювати у Полтавському губернському земстві. Тут він завідує відділом сільськогосподарської метеорології та організує Дослідну метеорологічну мережу Полтавської губернії. У 1909 – 1910 рр. за сумісництвом працював у Головній фізичній обсерваторії АН Росії у Санкт-Петербурзі спільно з професорами А.Камінським та П.Броуновим.

Починаючи з 1913 р. М.Самбікін завідує протягом двадцяти років новоствореним Відділом метеорології Полтавської сільськогосподарської дослідної станції та системою метеорологічних установ Полтавської губернії. Відділ було створено з метою вивчення впливу погодно-кліматичних умов на сільськогосподарські культури, оскільки постійної систематичної роботи у цьому напрямку